

Unger, Josef

[Znojemská rotunda]

Archaeologia historica. 2006, vol. 31, iss. [1], pp. 448-449

ISBN 80-7275-061-5

ISSN 0231-5823

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140690>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Tatina Štefanovičová a kolektiv: **Dóm sv. Martina v Bratislave**. Archeologický výskum 2002–2003. Vydalo Vydavateľstvo ELÁN v Bratislave roku 2004, 70 str. textu, 65 obr. a 10 príloh.

Je velmi potěšitelné když terénní archeologický výzkum vyústí jen s odstupem několika let v publikaci která vyhodnotí výsledky výzkumu. Je třeba si uvědomit, že metody archeologického výzkumu prodělávají proměny, takže s odstupem času celá řada výzkumů prováděných v určité době na standardní úrovni s odstupem času „morálně zastará“.

Vlastní text věnovaný terénnímu výzkumu je uveden geografickou polohou, vývojem historického prostředí i dějinami bádání. Poměrně stručně, ale zato přehledně a výstižně je popsán průběh výzkumu související s restaurátorskými pracemi v kostele. Výsledky jsou potom rozděleny do několika částí. První je věnována osídlení z doby před počátkem středověku, které je doloženo nálezy z neolitu, doby halštatské, laténské a římské. Nejstarší doklady středověké sídlištní aktivity lze datovat do 11. až 12. stol. V první stavební fázi datované snad již do 12. stol. byla na místě postavena zděná stavba jejíž půdorys se nepodařilo přesně identifikovat (délka asi 15 m) kolem níž se intenzivně pohřbívalo. Intenzita pohřbívání je doložena až pětinasobnou superpozicí některých hrobů z čehož autorka vyvozuje, že tato fáze pohřbívání trvala nejméně 100 roků. Zdá se však, že na místě hřbitova s intenzivním pohřbíváním na prostorově omezeném místě mohlo docházet k porušování hrobů v mnohem kratších časových intervalech. Pro datování hrobů jsou k dispozici jen kruhové přezky a záponky s těžištěm výskytu ve 13. stol. V druhé stavební fázi datovatelné do přelomu 12. a 13. stol. byl na místě postaven kostel rovněž nejasného půdorysu z něj pochází několik románských architektonických zlomků. Do této druhé stavební fáze patří i zbytky karneru z 12. stol. Pokud bychom chtěli pro datování požit například analogie jižní Moravy, pak bychom karner datovali až do století následujícího. Již mnohem konkrétněji je dochováno zdivo třetí stavební fáze datovatelné do poslední třetiny 13. stol. vymezující částečně západní a jižní půdorys chrámu, který zanikl někdy na přelomu 13. a 14. stol., další objevené zdivo dokládá stavební činnost ve 14. a 15. stol. Během výzkumu docházelo často k výzkumu hrobů, které dokládají pohřbívání v kostele nejen po celý středověk, ale velmi intenzivní i na počátku novověku. V 17. stol. byly v kostele budovány cihlové rodinné hrobky pro bohatší měšťany, šlechtu a duchovní, které na počátku 18. stol. byly nahrazeny budováním podzemních prostor na způsob katakomb.

Součástí publikace jsou i speciální studie z nichž studie J. Frolíka: Statigrafická analýza odhalených zdív, v níž je metodou kontextuální dokumentace vypracován Harrisův diagram statigrafické posloupnosti jednotlivých kontextů. V podstatě zde byly doloženy tři stavební etapy před stavbou dnešního kostela, a to dvě románské a jedna gotická. K ověření vzájemných vztahů jednotlivých staveb posloužila do jisté míry i analýza malt a omítek. Z pera J. Beňušky pochází kapitola věnovaná antropologické a paleopatologické analýze kosterních pozůstatků při níž bylo zpracováno 75 kosterních ostatků především mužů, ale i žen a výjimečně i dětí (4 případy nedonošeného, nebo v souvislosti s porodem zemřelého dítěte). Zajímavá je i skutečnost, že pohřbeným u nichž bylo možno určit dožitý věk nebylo více než 50 let. Inženýrsko geologický výzkum, jehož autorem je R. Holzer určil provenienci hornin použitých ke stavební činnosti chrámu. Většina hornin pochází z lomů situovaných jihozápadně od Bratislavy do vzdálenosti asi 30 km.

Přestože si zpracování textilií a dalších předmětů získaných výzkumem dómu sv. Martina v Bratislavě vyžádá další čas je potěšitelné, že základní výsledky výzkumu byly celym kolektivem vedeným T. Štefanovičovou předloženy veřejnosti.

JOSEF UNGER

Znojenská rotunda. Sborník z 2. konference o rotundě, konané 25.–26. června 2003 ve Znojmě. Malby v národní kulturní památce ROTUNDA sv. Kateřiny a výsledky současného výzkumu. Znojmo 2004, 208 str.

Žhavá problematika znojenské rotundy byla diskutována již na druhé konferenci z níž vyšel i sborník publikující většinu odeznených referátů. Poznámky k interpretaci malířské výzdoby znojenské rotundy publikoval restaurátor Jan Bažant (str. 6–14). Zabývá se problematikou malby konsekračního kříže, kterou považuje za současnou s malbou závěsu a především gesty rukou u zobrazených postav. Vzhledem k tomu, že jde o poznámky k CD-ROMu není uvedena literatura. Možnostmi nedestruktivního průzkumu maleb se zabývá Kateřina Dvořáková (str. 15–19), která upozornila na význam kresebné dokumentace provedené

před více než stopadesátí lety Mořicem Trapem. Problematikou interpretace maleb ve znojenské rotundě se na různé úrovni zabývaly příspěvky Jiřího Kachlůka (str. 20–24), Aleše Novotného (str. 25–42), který hodně svých názorů uložil do poznámek, Jaroslava Pazoura (str. 43–70) počítajícího se stavbou rotundy v druhé polovině 9., případně počátku 10. stol., Libora Slováka (str. 71–74) a Františka Sysla (str. 75–77), který kriticky hodnotí způsoby restaurování maleb (v článku je na několika místech zaměněno jméno Riedel a Friedel). Dlouhý, bohatou literaturou i dokumentací doplněný, je článek Petra Šimíka (str. 78–123) v němž kromě problematiky znojenské rotundy najdeme kritické poznámky k publikovanému názoru Dušana Treštíka ohledně přílby sv. Václava (str. 96) i k datování hrobu K1 na pražském hradě (str. 114–115). Co se týče datování vzniku rotundy klade její počátky do 10. stol. a malby považuje za vyjádření moravské, respektive velkomoravské, tradice ve třech etapách 11. a 12. stol. Naproti tomu Zuzana Všečeková (str. 124–130) považuje postavy donátorů za zobrazení Konráda Znojenského a jeho manželky Marie. Bohužel bez jakýchkoliv odkazů na literaturu je článek Mirko Kadeřávka (str. 131–139) v němž se autor snaží objevit začlenění stavby rotundy do širšího dispozičního schématu. Shrnutí výsledků archeologických výzkumů na znojenské hradní ostrožně najdeme v práci Bohuslava Františka Klímy (str. 140–154). Byly objeveny výrazné stopy po osídlení v různých obdobích pravěku a pak až od 11. stol. Předсловanským osídlením lokality se podrobně zabýval Vladimír Podborský (str. 175–185). Kultem sv. Kateřiny Alexandrijské, již je rotunda zasvěcena, se zabývá Jan Klabušícký (str. 155–165). Předběžnou zprávu o výsledcích výzkumu v areálu minoritského kláštera ve Znojmě, bohužel bez dokumentace a s neúplnou literaturou, najdeme v článku Jaromíra Kovárníka (str. 166–174). O možnostech a výsledcích termovizního měření, které bylo směřováno na poznání anomálií v obvodových stěnách rotundy, informovali Milan Vlček a Jitka Balíková (str. 186–188). Potěšitelné je, že do sborníku byly zařazeny i příspěvky slovenských autorů Ingrid Gajdošové (str. 189–191) a Alexandra T. Ruttkaye (str. 192–208), které problematiku znojenské rotundy posouvají do širších středoevropských souvislostí. Zvláště v článku A. T. Ruttkaye najdeme shrnutí názorů na nejstarší rotundy zkoumané na území Slovenska i studii týkající se přípravy malty pro rané středověké stavby.

Ze sborníku je patrné, že znojenská rotunda patří právem k jedné z nejvýznamnějších památek Moravy a proto jí věnují pozornost zájemci z různých oborů. Jen stěží můžeme očekávat nějaké definitivní výsledky, ale třibení názorů, především těch které jsou řádně doloženy, přece jenom posouvá znalosti na vyšší úroveň a k větším detailům. Dalšího pokroku v problematice znojenské rotundy lze očekávat jednak od zapojení přírodovědných disciplín a pak v zařazení do širšího, přinejmenším středoevropského, kontextu.

JOSEF UNGER

Ludvík Belcredi: **Bystřec. O založení, životě a zániku středověké vsi.** Archeologický výzkum zaniklé středověké vsi Bystřece 1975–2005. S příspěvky J. Šmerdy a J. Havlíka (nálezy numismatické), St. Houzara (kamenné artefakty), J. Zemana, V. Ustohala, A. Buchala a K. Stránského (metalografie), V. Jankovské (pylová analýza), F. Kühna a E. Opravila (rostlinné makrozbytky), M. Martínkové (identifikace dřevin) a V. Haška (geofyzikální prospekce). 264 vyobrazení, 48 tabulek nálevového fondu, celkem 482 stran. Vydala Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Brno 2006.

Výzkum zaniklé středověké vesnice Bystřec představuje významný přínos pro celkovou charakteristiku středověké vesnice na Moravě. Zatímco zaniklé středověké vesnice Pfaffenschlag a Mstěnice se nacházely na jihozápadní Moravě, je lokalita Bystřec důležitým pramenem pro oblast střední Moravy. Archeologickým výzkumem byl odkryt půdorys celé středověké vesnice, který představuje dvouřadou lesní lánovou ves. Jejich 22 usedlostí bylo rozloženo v délce 500 m po obou březích potoka Rakovce. Ves ležela v nadmořské výšce 451–475 m.

V úvodní kapitole seznamuje autor s historií holštejnského panství, se vznikem Bystřece a s průběhem kolonizace. První písemná zpráva o Bystřeci je z r. 1349, kdy ves měla název Mehrlingsschlag. Koncovka místních jmen -schlag je charakteristická pro rakouské území Waldviertelu. Je proto pravděpodobné, že němečtí kolonisté přišli z rakouského území krátce po polovině 13. století a ves dostala jméno podle lokátora. Kolonizaci na Jedovnicku prováděli páni z Ceblovic, kteří od 2. poloviny 13. století sídlili na Holštejně a měli majetek také na území Rakouska, odkud měli možnost získávat kolonisty.

Do úvodu autor zařadil studii M. Hrádka o geomorfologických podmínkách středověké vesnice.

Nejrozsáhlejší je kapitola druhá s katalogem jednotlivých usedlostí rozdělených na jižní a severní stranu. Vzhledem k velkému rozsahu rozboru jednotlivých usedlostí není možno se jimi zabývat jednotlivě. Na tomto místě uvedeme autorův postup při charakteristice usedlostí. Představu popisované usedlosti usnadňují kresebné rekonstrukce všech objektů. V úvodní části seznamuje autor velmi podrobně s nálezovou situací, která je doplněna půdorysným zobrazením. Obsáhlý popis doplňuje fotografická dokumentace, často v barevném provedení. V řadě usedlostí byla zachycena i starší fáze, která je rovněž dokumentována jako půdorysně tak i kresebnou rekonstrukcí. V závěru popisu je podán rozbor nálezů.

Charakteristikou bystřeckých usedlostí se L. Belcredi zabývá ještě jednou v kapitole Stavební podoba středověké usedlosti (str. 284–290). Základním poznatkem je zjištění, že usedlosti v Bystřeci nebyly budovány šablonovitě, ale byly velmi odlišné. U řady menších usedlostí docházelo k jejich přestavbám, zatímco usedlosti velké byly stabilnější. V této části rozboru se autor především zaměřil na popis jednotlivých staveb, zatímco jejich vlastní uspořádání v rámci dvora a tím i charakter typu usedlosti zůstaly nezodpovězeny.